

SAMUEL KIECHEL SVÉDORSZÁGI UTAZÁSA 1586-BAN

(Válogatta és fordította: Makkay Lilla.)

Samuel Kiechel (1569–1619), egy tehetséges ulmi patriciuscsalád tagja, életének nagy részét utazással töltötte. Nem elsősorban üzleti célok vezették, hanem a kíváncsiság és az a vágy, hogy más országokat, idegen népeket megismerjen. 1585–1589-ben tett hosszú utazása során, mely Európa számos országán kívül Palesztinára, Egyiptomra és Törökországra is kiterjedt, felkereste Svédországot is. Meglehetősen ő volt az első utazó, aki turistaként járt-kelt az országban és vetette papírra ott szerzett benyomásait. Svédország egyébként nem nyerte meg különösképpen a tetszését, de ez talán azzal is magyarázható, hogy télen vetődött el erre az olyankor a turistának nem túl sok örömet tartogató vidékre. Samuel Kiechel útinaplóját 1866-ban jelentette meg a stuttgarti Literarisches Verein. Az alábbiakban az eredeti kiadványból B. Schlegel által készített és 1892-ben a Historisk Tidskrift 4. számának lapjain közölt svéd fordítás magyar változatát adjuk közre.

*

1586. február 9-én nagy szerencse ért bennünket, mert hajó jött a szoros túlpártjáról Helsingörbe, amire felszállván, átkeltünk a Sund-ön. Télidőben az utasnak gyakran 3-4 napot is várakoznia kell, míg valamely vízijármű meg tudja tenni azt az egy mérföldes vízi utat, amely nem fagy be, mert ha a tenger felől fúj a szél, akkor kifelé sodorja a jeget is, ha meg a szárazföld felől, akkor visszafelé hajtja a jégtáblákat, s igen ritka a szélcsendes idő. Így is bonyodalmaink voltak az átkeléssel, a vitorlák megfeszültek, dolgoztak az evezők, mégis nehéz volt a jeges vízben valahogy előrevinni a járművet. A túlsó parton egy Helsingborg nevű falu feküdt, fent a hegytetőn álló erős vár árnyékában, olyan volt, mint egy hatalmas szikla, amely Helsingörrel szemez, mert a két vár egymással pontosan szemben helyezkedik el, úgyhogy egyetlen hajó sem tud teljesen veszélytelenül áthaladni közöttük, mert hiszen bármikor lehetnek egyik várból a másikra. Egy hajó most is teljes sebességgel átsiklott a Sund-ön, de ezt nem tanácsos nagyobbra verni, s még kevésbé visszafelé is megkísérelni a vállalkozást, mert az igen drágán fizetné meg.

Nyaranta a király hajói is itt tanyáznak, katonákkal, ágyukkal felszerelve, éberen figyelik nappal és éjszaka is, hogy nem történik-e valami, nehogy egy hajó megállás és vámolás nélkül, könnyedén átszelhesse a Sund-öt.

Miután megreggelisztünk, kerítettünk két szánt, az egyiket két, a másikat egy ló hústa, kellett ez, mivel vastag hó borított mindent és az utak nem voltak kikövevezve. Két mérföldre kaptuk a szánokat, ahol aztán újat szereztünk, amellyel megint csak két mérföldnyi távot tettünk meg, de az utak helyenként olyan rosszak voltak, hogy a lovaknak még az üres szán húzása is nehezebbre esett. Éjsza-

kára házak közelébe értünk, Ruy-nek hívták a helységet, amely még Dániában feküdt. Egy parasznál szálltunk meg, akinél igen sovány ellátást kaptunk, kevés volt az étel és rossz a víz. Ám mi egész kis pincényi italt vittünk magunkkal. Mikor nyugovóra tértünk, a padlón ágyasztunk meg magunknak. Nem csak a ház ura, az asszony né is és a gyerekek huzódnak meg téli éjszakákon a ház belsejében, hanem velük együtt a kutyák, macskák, a fiatal haszonállatok is, mint a birkák, a borjúk, a gidák és a galambok is, de ami a legkellemetlenebb, hogy még a malacok is, amelyek igen erős szagot árasztanak, s mivel a szoba közepére húzódnak, az egyik éjszaka odajött és arconnyalt, úgyhogy a rettenetes büztől az ember néhány garasért előbb megcsömörlik, mint a legjobb étkektől. Helsingöörtől idáig 5 mérföldet tettünk meg.

10-én, ahogy felkelt a nap, tovább indultunk, de jó 5 órát tartott, míg két mérföldet megtettünk, mivel minél beljebb jutottunk az országba, úgy lett egyre mélyebb a hó, rosszabbak az utak, mivel innen alig van valamilyen összeköttetés Dániával. Mikor pedig már a hátunk mögött tudtuk ezt a két mérföldet, nem kaptunk új lovakat, kocsisunk pedig nem akart tovább vinni bennünket, mert lovai már nem bírták. Már egy svéd faluban voltunk, amely csak három házból állt. A király szolgálóinak adtuk ki magunkat, hogy minél előbb továbbmehessünk. A svéd királyságban ugyanis az a rend, hogy másfél- vagy kétfélmérföldes távolságra egymástól (általában ennyi van két falu között) fogadók állnak (a svéd mérföld hosszra a svájcihoz hasonlatos), amelyek az idegennek, lett légyen az akár kereskedő vagy más, menedéket, ételt és italt nyújtanak. Ennivalót a mi pénzünkért számolva 4 krajcárért kaphatni, s az évszaktól függően a fogadóban lovat vagy szánt is kaphat az utas, amellyel eljuthat a következő szálláshelyig. Minden mérföldért 2 krajcárt kell fizetnie az utazónak. De ha valaki a király megbízásából kel útra, magával viszi a király fegyverét, amit a parasztnak azonnal felismernek, s nemcsak hogy ingyen adnak neki enni és inni, hanem éjjel-nappal egyaránt lovakkal segítik, hogy minél előbb elérje uticélját. Ám ha jön egy idegen, aki szívesen fizetné a dupláját is annak, amit kérnek – velünk is ez volt a helyzet –, nem könnyű segítségre bírni a parasztokat, még ha van is pihent lovuk az istállóban, mert amit szép szóval nem tud elérni az ember, még oly kevésbé tudja kisorsítani nagyképűséggel és rátartisággal. Végül hosszú kérések után, 3 rettenetes lovat és két szánt kaptunk, s a két leggyengébbet együtt fogtuk az egyik szán elé, a harmadikra meg egyedül rábíztuk a másikat. Késő délután volt már, de még két mérföldet meg kellett tennünk, ám most már a korábbinál jobb úton mehettünk tovább. Útközben átkeltünk egy árkon, amelyben megrepedt a jég, mindkét ló egészen szügyig belezórt a vízbe, húzták maguk után a szánt is, egyikünk, aki benne ült, minden holmikkal együtt csuromvizessé lett. Én nem ültem a szánon, hanem gyalogoltam. Rengeteg munkát igényelt, míg a lovakat, csomagjainkat és a szánt kihúztuk a vízből. Az éjszaka már utólért bennünket, de még hosszú út állt előttünk, mielőtt egy faluba érhetünk, ami igen rosszul érintette útítársunkat, aki teljesen átázott és még ráadásul igen hideg is volt. Későn értünk oda egy Ulfabäck nevű smálandi faluhoz, ahol az első Svédországi templom állt, az úttól kicsit távolabb. Bementünk a paphoz, mivel aki Svédországban

úton van és jól akar enni-inni, annak az ispánhoz vagy a paphoz kell szállnia. Még ha vendéglátásra nincsenek is felkészülve, akkor sem zárják ki a becsületets vendéget. Az itteni lelkipásztor nagy barátsággal volt irányunkban, lehetősége szerint adott ennünk, innunk, külön szobában hajthattuk álomra a fejünket, ahol még a ruháinkat is megszárfíthattuk. A tűzifával sem kellett takarékoskodni, mert az igencsak bőséggel volt a háznál. Mivel nem tudtam beszélni a lelkipásztorral, pedig a papok általában tanult emberek, ezért nagy nehézségek árán elővettem latintudományomat, amely immáron tíz éve hevert talonban kihasználatlanul. Ha valaki szívesen látott vendég akar lenni errefelé, akkor a háziasszonynak szerecsendiót, szegfűszeget, fahéjat, gyömbért és hasonló fűszerszármokot kell ajándékoznia, a gyermeknépnek pedig tükröket, késeket vagy más játékokat, amelyeknek igen örülnek és szívesen fogadnak. Ezen a napon 4 mérföldet tettünk meg...

12-én kora reggel, még virradat előtt elindultunk és 5 helységen mentünk át, ugyanis az utak elég jók voltak, a tavakat meg vastag jég fedte, s télen az utak ott vezettek át. Mikor az utolsó állomásra értünk, ahol lovat kaphattunk, már este volt, és még három hosszú mérföldnyi hegyiút állt előttünk. A tájban még látszottak a leghatalmasabb fenyők maradványai, amelyeket a svédek levágtak, mikor a dánok betörték az országba, sáncot emeltek belőlük, ami mögött pus-kákkal felszerelve várták az ellenséget.

Közvetlenül éjjel után érkezünk meg egy kis smálandi városba, Jönköpingbe. A polgármesternél szálltunk meg. Ezen a napon 11 egész mérföldet tettünk meg.

13-án délig pihentünk. Bőjti vasárnap volt, amit az itteniek szigorúan megtartanak. Astán egyszerre annyi húst megfőznek, sonkát, disznófejet, füstölt húsokat, nyelvet, szalonnát, hogy az oly sokáig elég, hogy még egy hónap, sőt, hat hét múlva is abból kerül az asztalra. Az útunk során bennünket is végig olyan húsokkal kínáltak, amelyeket karácsonyra főztek. Amikor a fent nevezett polgármesternél alaposan megreggeliztünk – kilenc nagy üvegben vittünk magunkkal innivalót, mivel sok helyen se borra, se sörre, csak rossz vízre tudtunk szert tenni –, továbbindultunk, s bár a város síkságon fekszik, hamarosan ismét hegyek közé értünk, ahol még sok volt a hó, ezért két mérföld széles és 18 mérföld hosszú tó terült el. (Vättern-tó – a ford.) Mikor a lovakat visszaküldtük és újakat kaptunk, nekem egy ügyes mosgékony kis jószág jutott. Egy alkalommal kicsit lemaradtam a többiektől, s az én lovam olyan sebességgel vágatott a többiek után, hogy alig tudtam visszatartani. A szán megakadt egy kőben és felborult, én pedig kiesem belőle. A ló továbbrobogott a szánnal, benne az italkészletünkkel, amelyet egy kötéllel lekötöttünk, ezt is húzta magával, mígnem a kötél elszakadt, három teli üveg kiesett és összetört, elfolyt belőle a drága nedű, s ez nagyon rosszul érintett bennünket. Éjjel 1 órakor beértünk egy Gremm nevezetű faluba, amely Jönköpingtől 4 mérföldre fekszik. Itt nagyon sovány szálláshelyhez jutottunk.

14-én kora reggel, pirkadat előtt útnak indultunk, bal oldalt még mindig az a hosszú tó húzódott mellettünk. Hideg volt és mindent hó borított, mikor az út a hegyekben kanyargott. Mire elkövetkezett a reggeli ideje, egy jeles egyházi méltósághoz érkezünk, akinél több más pap is vendégeskedett. Bennünket is meginvitált, és az országban dívó szokásoknak megfelelően, tiszteleggel és bőségesen

megvendégeteltünk, úgy, hogy azután még a hideget is alig éreztük. Estefelé le-
tértünk az útról, mert egy folyóvízhez értünk, amelyen azonban semmiféle hidat
nem lertünk, és mivel már sötétedett, nem mertünk csak úgy nekivágni a lovakkal
és a szánokkal az átkelésnek. Ugyanakkor a víz másik partjáról kutyaugatást hal-
lottunk, ami azt jelentette, hogy falu, de legalább valamilyen ház van a közelben.
Sokáig járkáltunk fel s alá, éjjel 3 óráig, míg a sötétben végre rábukkantunk a
hídra. Attól nem messze volt egy falu, ahol az éjszakát egy parasztnál töltöttük.
Az útról letértünk, s attól egy mérföldre jobbra kötöttünk ki. Nehéz dolga van az
idegennek, ha nem ismeri az utat, még ha a nyelvet tudja is, mert igen ritkán
kiséri útján egy paraszt vagy annak a szolgálója. Gyakran csak egy vékonyan
öltözött fiúcska vagy egy kisgyerek szegődik melléje, csodálkoztam is, hogy nem
fagnak meg abban a rettenetes hidegben. Ezen a napon 9 mérföldet tettünk
meg, a helységet pedig Osndagnak hívták...

Annak ellenére, hogy ez az ország igen hideg, zord éghajlatú, ritkásan lakott,
hegyekkel, sziklával szabdalt és erdővel gazdagon benőtt, igen sok gabonát és
répafélét termelnek itt, nem csak saját szükségleteik kielégítésére, hanem nagy
mennyiséget, elsősorban kitűnő gabonát, amelyet még a lengyelországinál és a
litvániaiainál is többre tartanak, külhonban is értékesítenek. A svéd gabona ára is
magasabb, és a raktározást, hajón való szállítást is jobban tűri.

16-án és 17-én, egészen délutánig pihentünk, utitársaim pedig ügyeiket intéz-
ték. Később aztán elindultunk egy nem több mint egy mérföldnyire fekvő másik
kisvárosba, Norrköpingbe, ahol egy ismerősnél éjszakáztunk. A városban nagy-
szerű lasacot ehetni, mert közvetlenül a határában van egy tó, amely 28 mérföld
hosszú és egyes helyeken 2-3 mérföld széles. A város mellett egy hatalmas vízesés
súdul alá a tóba, s a víz néhány malmot is hajt. A vízesés sziklák között siet
a tóba, úgy, hogy a kis csermelyekkel együtt egész szép folyóvá terebélyesedik,
amely végül a Keleti-tengerbe ömlik. Innen úsznak fel a lazacok az édesvizekbe,
míg eléri a vízesést, ahol fogságba esnek. Errefelé azt beszélnek, hogy évente több
száz mássával vissznek innen lazacot más helységekbe...

19-én már virradat előtt elindultunk, útunk főleg abból állt, hogy átkeltünk
egy tavon. Attól két mérföldre volt egy Károly herceg tulajdonában levő rézbánya.
Délre beértünk Nyköpingbe, ahol a fent nevezett herceg udvara volt. Ő a svéd
király fivére, felesége egy heidelbergi grófnő (Pfalzi Mária – a ford.). A ház,
amelyben lakott, még nem volt kész teljesen és kívülről igen csúnyának tetszett.
A város egyébként nyitott, akárcsak a többi város ebben az országban, ezt sem
övesi fal, s meg kell mondani, hogy elég unalmas vidéken fekszik, s azt hiszem,
nem túl sok előkelő ember vagy idegen keresi fel. A Keleti-tenger egyik öble (ága)
egészen a városig ér...

20-án elindultunk reggel, majdnem fél napon át egy befagyott tavon haladtunk,
ebédre pedig Strängnäsbe értünk, 4 mérföldnyire attól a falutól, melyből reggel
útrakeltünk. Ez egy kicsi, nyitott város, érseki székhely, ahol most éppen éves
sokadalom volt, amelyet a jégen tartottak. Károly herceg, akinek a birtokához
tartozik ez a város, maga is részt vett, láttam is, amikor a következő napon
elhagyta a várost. A herceg körbejárt a téren, ahol a kalmárok kirakodtak, s arra

biztatta a népet, hogy az üsletkötések, csereberék során becsülettel viseltessenek egymás iránt. Egy öreg paraszt – ilyen száz évben egyszer lát az ember, vagy még ritkábban – két szép nyusztprémet kínálgatva szaladt a herceg után, amelyet az el is fogadott. A paraszt est követően továbbra sem tágitott a herceg mellől, mire annak kíséretéből valaki megkérdezte tőle, miért nem megy már útjára, akkor az öreg odalépett, elismételte, hogy szívesen ajánlja urának a két nyusztprémet, de őhercegsége küldjön neki értük egy lovat, mire a herceg elnevette magát és azt mondta, látogassa meg egyszer otthonában a paraszt. Beszédjüket, mivel az svédül folyt, nem értettem, de lefordították németre. A herceg egyáltalán nem gőgös ember, hallottam, hogy gyakran tölt el egy fél napot is valamely paraszt házában, aki jól ismeri az ország dolgait, hogy elbeszélgessen vele a napi eseményekről.

21-én és 22-én nem mentünk tovább, mivel kíséretemnek mindenfajta dolgait támadtak, mikor sok kereskedő, főleg stockholmiak érkeztek a városba. Sok kitérő, erős lovat is hoztak magukkal eladni. Nyaranta errefelé nagyon keveset lovagolnak, mert a mély sárban és az ingoványban lóháton nehéz előrejutni, amit hazafelé utastamban magam is megtapasztaltam. Olyan 8-9 éves lovakkal is találkozhatni, amelyek hátán még sosem volt nyereg, mert elsősorban szán elé fogták őket. Ezek akkor a legjobbak, amikor 9-10 évesek lesznek, 5 éves koruk előtt azonban nem fogják be őket, s ez igen erősíti végtagjaikat.

23-án, déli 1 órakor elindultam az egyik kereskedővel, aki Koppenhágából jött velem, s jöttek a többiek is, 5 szánban utastunk egy mély, kövezetlen úton, a friss havon, mert éjszaka esett. A ló és a szán egy stockholmi emberé volt, aki azért kelt útra, hogy eladja őket, egy napra próbaképpen nálunk hagyta, át is keltünk velük egy tavon. Azt hiszem, egész álló nap egy fél mérföldnyi utat sem tettünk meg szárazföldön. Estére Stockholmba értünk, amely város Strängnästől 7 mérföldre fekszik.

Stockholm a svéd királyság fővárosa, ahol a király őfelsége udvartartása is székel. Egy szigeten fekszik, víztől körülölelve, két kapuja van és a vízen egy híd ível át a szárazföldre. A vízparton épült házak mind cölöpökön állnak. A városnak olyan mély kikötője van, hogy még az áruval alaposan megrakott nagy teherhajók is ki tudnak kötni partjainál. A hajóknak 18 mérföldet kell megtenniük, míg kiérnek a nyílt tengerre. Útjuk sziklák és hegyek között vezet, a szoros alig szélesebb egy mérföldnél. A város nem túl nagy, nincs is megerősítve, sáncok nem védik, csak hitvány falak övezik. A palotát árok választja el a várostól, egészen a víz közelében áll és ágyúkkal jól el van látva. Van a városnak egy kolostora is, amely egy külön kis szigeten fekszik, úgy is hívják, Munkholm. (Riddarholmen – a ford.) Ide a városból hídon lehet átjutni. Korábban egy püspök székelte itt, most szerzetesek élnek itt.

A város lakói állataikat (lovakat, teheneket, birkákat, disznókat) a városon kívül szokták legeltetni. Mindkét városkapu körül elővárosok vannak. Ezen kívül nehézség még az is, hogy a házakban – tisztesség ne essék szólván – nincs mellékes helyiség, hanem a kapu mögé vagy más e célból kialakított helyre kell vonulni, ha a szükség úgy hozza, ott egymással szemben két alkalmatosság van, külön egy a

férfiaknak és egy az asszonyépnek, amit magam is jól eszembe vehettem, amikor egy asszonyság igen megfedett engem (bár nem értettem, mit mondott), mert a női oldalra mentem, mivel idegen lévén, nem tudtam a rendet.

Egyébiránt a tél igen kevés szórakozást tartogat az ittenieknek, mivel a tavak befagynak, s beléjük fagynak (beszorulnak) a hajók is. Lát az ember itt néhány hatalmas vízi járművet is, hadihajók ezek, amelyeket a király Dánia ellen vetett be, amikor a két uralkodó egymás ellen harcolt. A legnagyobbikat úgy hívják, a "Nagy Sárkány" – erős, szilárd hajó, amelynek két fedélzete van, s a kettő közötti részt, úgy mondják, ércel szokták megtölteni, úgy, ahogy az kijön a bányából, hogy a lövedék visszapattonjon róla, ne tudjon áthatolni a hajó testén vagy ne tudja csak megsérteni is.

A csatorna túloldalán egy vadaspark terül el, amelyben sokféle vad él, úgy mint: hatalmas, széles agancsú szarvas, jávorszarvas, fehérszarvas (?), lappföldi rénszarvas és még a szarvasok családjának több kisebb válfaja, foltos szőrrel. Él az országban hiús is és fekete róka, amelynek szőrméjét sokkal értékesebbek tartják, mint a hiúsét és a cobolyét. Bősséggel van jávorszarvas is, amelyeket akkor fognak, amikor olvadásnak indul a tó jége. A jávorszarvas-vadászat a király fivérének, Károly hercegnek kedves időtöltése. A húsát is megesszik, bár kemény és nagyon erősek a rostjai.

Ebben az országban egyébként ez olcsó és az emberek általában olcsón élnek. Nincsenek azonban rendes vendégfogadók vagy szálláshelyek. Valamely polgárnál kell megállni, ahol heti egy talléért jó kosztot, italt és szobát kaphatni. Fogoly és más madarak gyakran kerülnek az asztalra, de bor sohasem, csak sört tesznek az ember elé. Bár a bor a mi országunkban 4 krajcárba kerül, ez itt egy negyed tallérnak felel meg. Itt leginkább rajnai bort isznak, de attól tartok, hogy mire idejut, sok víz kerül bele. Ebben az országban elég jó sört főznek, de külföldről, így Lübeckből, Danckából származót is lehet kapni, akárcsak finn és litván méhsert, amit a svéd asszonyok nagy kedvvel isznak. Mindenfajta külföldi ital igen drága a magas vámok miatt.

Én magam egy lübecki embernél, Jacob Loormannál szálltam meg, aki Stockholmban lakott és ide is nősült. Hetente öt tallért fizettem neki egyben, ezért mindent megkaptam, nagy tiszteséggel, bőségesen megvendégeltek és még egy kényelmes ágyam is volt. Az a szokásuk, hogy mikor isznak, illetve valamilyen társas ünnepet tartanak, körülisszák az asztalt, úgy, hogy mindenki a legközelebbi szomszédja egészségére iszik, s míg kínálja a serleget, kancsót vagy üveget, kezét üdvözlésre nyújtja. Ha valaki feláll az asztaltól, csupán azért, hogy kimenjen kicsit a szobából, azonnal felkel mindenki, s amikor visszajön és ismét leül az asztalhoz, ismét kezét nyújtanak neki és szívélyesen üdvözlik. Ezt a szokást nem csupán Svédországban gyakorolják, hanem így van ez Dániában is, egy pár tengeri városban, Litvániában, Livóniában. Ennek a szokásnak az lehet a tartalma, hogy aki felé a kezünket nyújtjuk, azzal szemben sem haragot, sem irigységet nem érzünk.

A svéd krónikában azt olvassuk, hogy a svájciak Svédországból származnak. Akárhogyan van is, nem csupán a két ország hasonlít egymásra, hanem lakói is.

Ami pedig előbbben is Svédországot illeti, telis-tele hegyekkel, tavakkal, sziklával, nehéz és veszélyes is erre felé az utazás. Ha pedig a népet nézzük, nos, erre felé erős, dolgos, jó felépítésű emberek élnek, akiknek egészséges és edzett természete szükségtelessé teszi a medikamentumokat. Magas életkort érnek meg, igénytelenek, öltözködésükben, különösen a parasztok, a hagyományokhoz ragaszkodnak. Hangjuk érdes, szegénységükben is kevélyek, sok állatot tartanak, hatalmas sajtokat csinálnak, ezek némelyike több fontot is nyom. A már említett tavakban bőven tenyésznek halak, de ponty nincs az egész országban, hanem azt más vidékekről kell hozni. Csuka viszont annyi van, hogy szárított formában nagy sokaságát szállítják idegen földekre is. Azt is mesélték nekem, bár magam ilyet nem láttam, hogy akkora sajtokat is csinálnak, hogy két ember alig tudja felemelni őket. Ha egy nemesember az esküvőjét tartja, gazdagságát parasztjainak számával akarja láttatni. A birtokán lakóknak úruk ünnepére meg kell fejniük összes tehenüket, a tejet egyszerre kell leadniuk, s abból aztán sajtot csinálnak. Ezzel jelképezik gazdagságukat és hatalmukat.

Svédország királya más országoknak is úra, úgymint: Finnországnak, amely Svédországgal északon határos, s egy önálló nyelvvvel rendelkező fejedelemség. Azzal határos Lappföld, amelyet vad népek laknak, akik három úrnak adóznak, a dán királynak, a moszkvai nagyfejedelemnek és a svédek királyának. Ebből azonban a svéd úralkodó 2/3 résszel részesedik, a másik kettőnek csak az 1/3 jut. Ez az ország szinte végtelen. Saját nyelve van és egy olyan állata, amely kisebb a szarvasnál, réznek hívják, amelyet télen szánok elé fognak. Ilyen állatokat Svédországban is látni, leginkább a stockholmi vadsparkban. Foltosak mint a borjú és nagyon gyorsan futnak. A rénszarvas bőréből Svédországban kesztyűket, csizmát és cipőt készítenek, amit lappcipőnek is hívnak – hideg ellen nagyszerű. Az ember az ilyen hidegben tett utazások alkalmával 4-5 pár harisnyát kell hogy a lábára hússon, és még így is majd' megfagy a lába, ám ha csak egy pár harisnyát hús, de lappcipőt vesz rá, mindjárt nem érzi a hideget. Minél hidegebb van kint, annál nagyobb meleget ad ki magából ez a bőr, csak el ne ásson, mert ha vízbe gázol vele az ember, átengedi a vizet, s akkor a szőrös felét kell kifelé fordítani, a simát meg befele. Egyébként a legtöbb lapp vajákos ember, sokat hallottam erről megbízható személyektől, de mivel ez csak szóbeszéd, magam sosem láttam, tartózkodom attól, hogy írjak róla.

Február 23-tól március 7-ig voltam itt, akkor pedig egy holland asszonnal, kinek az ura aranyműves volt, szánra ültem és elutaztam innen. Különös látni, telente hogyan szállítják az asszonynépet. A szánokat úgy alakították ki, hogy az asszonyok teljesen betakarva fekszenek benne, csak az arcuk látszik ki. A szánokat összekötözött bőrökkel takarják le úgy, hogy az utasok úgy fekszenek benne, mint a gyermek a bölcsőben. Ha a szán felborul vagy a lovak megbokrosodnak, a bennfekvő ki sem tudja szabadítani magát, mert a keze is le van kötve. Sokan az arcukat is eltakarják, csak egy kis ablakot hagynak a szemüknek, így védekeznek a kemény hideggel szemben. A nőknek való szánokon hátul külön kocsis is áll. Így tettünk meg ezen a napon 5 mérföldet, s felfogadtunk egy embert is, aki egy Riisburg nevű falu előljárója. Étellel s itallal igen jól tartott bennünket...

Uppsala nyitott város, mint csaknem valamennyi város ebben az országban, körülötte viszonylag sík vidék fekszik, amit ritkán lát itt az ember, mert egyébként az ember alig tessz meg fél mérföldet anélkül, hogy ne kellene hegynek fel, hegynek le mennie. Van itt egy királyi kastély is, amit erődiként tartanak számon, de inkább nyaralónak épült. Elég magasán, egy hegyen áll, erős fal veszi körül és már vagy 24 éve épül, de még koránt sincs kész. Legalább már sok munkát fektettek bele és szép, művészien díszített szobákat építettek, magasak, boltívek koronázzák és óriási költségek árán festményekkel és műalkotásokkal dekorálták, amelyek sok színben pompáznak, de nem sokáig maradnak meg, mivel az egyik szoba vagy terem már kész, de a másik még sehol sem áll, így folyton folyvást építeni, földosztani kell.

Úgy hiszem, ez is a rettenetes hidegtől van, éppen amikor ott voltam, akkor építették a kastélyhoz tartozó templomot, a teteje már kész volt és ablakai is voltak, s mindennap hatalmas tüzet gyújtottak benne, hogy a fala ne fagyjon szét és az emberek nyugodtan tudják folytatni munkájukat. Ebben a városban érseki központ is van és egy itteni stílusú, szép székesegyház is, amire nem is számítottam, hogy ilyen fogok itt látni. Itt van a svéd királynak és királynénak a temetkezési helye is, s fent, a főoltárnál van Gusztáv királynak is egy igen szép, fehér alabástromból való síremléke. Ott fekszik a király, teljes életnagyságban kifaragva. Mindjárt mellette, jobb kéz felől látható egy nagy ezüstkazetta, amelyben Szent Erik maradványai fekszenek. Ahogyan nekem mesélték, a ládikó eredetileg ugyanilyen nagyságú, ám aranyból való volt, de a háború idején beolvastották és ezüstté alakult, s azt hiszem, ha a nép nem tisztelné ennyire Szent Eriket, aki a templomot építtette és az érsekséget alapította, akkor az a kazetta bizony már réges-rég fából lenne.

9-én pihentem és a napot azzal töltöttem, hogy megtekintettem a templomot és a kastélyt. Az építőmester Schleswigből jött, nagy barátsággal volt irányomban és vendégségbe is hívott magához.

10-én napkeltekor egy másik némettel együtt elindultam Uppsalából. Ő is az én számban utazott, s este visszaérkeztünk Stokholmba. Az út 7 mérföld, részben hepehupás, részben tavakon által vezet, amelyek télire mind erősen befagytak. Vidám dolog látni, hogyan fognak a parasztok télidőben is halat a jég alól. Több léket is vágnak a jégbe, nem nagyokat, csak akkorát, hogy a hálójukat beleereszthessék, s kihúzzák azt egyik léktől a másikig, olyan hosszan, ameddig a háló elér. Ha már elég régóta van a háló a vízben, és ki akarják húzni, akkor összegyűlnek, segítik egymást, úgy, hogy gyakran 40-50 ember tevékenykedik együtt. Erőset rántanak rajta és rengeteg halat fognak, helyenként egy olyan halat, amelyet keleti-tengeri heringnek (?) hívnak, fele akkora mint a közönséges hering, ezt megszártják és astán nyersen eszik.

Most négy napig maradtam Stockholmban és egyre csak a módját kerestem, hogy ismét vidékre utazhassak, mivel nagyon untam már a várost, amely oly kevés vigassággal szolgált. Nem tudom milyen itt nyaranta, de attól tartok, legfeljebb a városkapuk környékén sétálghat egy kicsit az ember a hegyek és a sziklák között...

17-én jó korán ébredtünk (Löstring-ben. – a ford.) s hamar útra készen álltunk, az éhség hajtott minket. A tó vize magas volt, a földeket pedig, az erdők kivételével, már nem borította hó, ezért aztán inkább gyalog mentünk. Arra is gondoltam közben, hogy lovon kellene haladnunk és hagyjuk ott a szánt, de aztán kedvem sem volt hozzá, meg nyergem sem. Hosszú fásztó út után, déltáját értünk Nyköpingbe, amit már korábban bemutattam. Itt kipihentük magunkat, mert igen elfáradtunk. Útitársam lova itt lesántult, ezért ő úgy határozott, hogy a városban marad és a szánt meg a szerszámokat nyeregre cseréli, ami meg is történt. Én azonban nem akartam itt időzni, hanem Söderköpingbe akartam menni, 6 mérföld járásra innen, mivel az egyik kereskedő, akivel Koppenhágából együtt jöttem, még mindig ott volt. Hogy hűséges társaimat viszontláthassam, otthagytam a dán utast, aki amúgy sem nyerte meg rokonszenvedtemet, és délidőben útnak is indultam, jóllehet sem az utat, sem a nyelvet nem ismertem. Siettem hát, hogy minél előbb átkeljek a tavon, s ne legyen késő.

Útközben egy kis tóhoz értem, amelybe a lovam azonnal a szügyéig belegázolt, úgyhogy a szánba is ömlött be a víz. Meg kellett hát fordulnom és megkerülnöm a tavat. Késő délután értem ahhoz a tengeröbölhöz, amelyen nyaranta a hajók átkelnek Söderköpingbe és vissza. Ez a nyúlvány a Balti-tenger része, igazi vad tenger, jó fél mérföld széles, s a jegén átvezető út olyan rossz volt, hogy a víz majdnem térdig ért, s még egy sereg léket is vágtak bele a halászok, akik, mint fentebb már mondtam volt, így fognak télen heringet. Isten nevében elindultam és sikerrel át is keltem a vízen. Meg kell hagyni, igen aggódtam, mivel a jégen akkora lékek tátongtak, hogy egy ló lába könnyen beléjük tévedhetett volna. Estefelé egy parasztházhoz értem, ahol korábban, Stockholm felé menet az útitársammal együtt éjszakáztam. A paraszt így már ismert engem, és rengeteget beszélt hozzám, én azonban egy szót sem értettem, válaszolni meg még kevésbé tudtam neki. A helységet Byrlingnek hívták, három mérföldre van Nyköpingtől. Ez a derék ember lehetősége szerint ennem és innom adott, a lovamnak abrakot, és nem engedte, hogy a padlón háljak, hanem abban a tisztességben részesített, hogy egy padon alhattam. Még egy nehéz ezüstkanalat is elém tett, hogy azzal egyem a levest vagy a tejet.

El kell itt mondanom, hogy Svédországban általános szokás az, hogy még a legszegényebb parasztnak is van ezüstkanala, legalább a maga meg a felesége számára, még akkor is, ha ágy egyáltalán nincs a házukban. Ami pedig a tehetős és tekintélyes parasztokat illeti, azok közül soknak 50 vagy még több ezüstkanala is van, amit nagy kincsként őriznek. Felteszem, ha csupán pénzhez jutnak, nem érzik magukat oly hatalmasnak. Ha olyan pénzre tesznek szert, amit tudnak nélkülözni, rögtön ezüstkanalat csináltatnak maguknak, nem vásárolnak, s olyan súlyosat, hogy az értéke 3-4 tallér is megvan. Azt is mesélték nekem, hogy háború előtt, amikor még nagyobb volt a nép jóléte és a parasztok inkább részesültek a bányaművelésből, olyanok is kerülköztek, akiknek egy hordójuk volt félig ezüstkanalakkal. A király pénzverő mestere, egy hollandus mesélte nekem, hogy ő ismert egy parasztot, akinek még mindig volt egy félhordónyi ezüstkanala, pedig a háború igencsak elvitte az ezüstöt. Ám voltak olyanok, akik még megő-

ríztek valamit tehetőségükből, így hát utam során több helyen is tettek elem az asztalra ezüstkanalat, amellyel a parasztok gazdagságukat juttatják kifejezésre...

20-án, amely vasárnapra esett, és ez volt a nagybőjt ötödik vasárnapja, a már említett lübecki kereskedő, akivel Koppenhágából idáig együtt utaztam és itt ismét találkoztam vele, arra kért, hogy tartanék vele egy innen két mérföldnyire lévő kastélyba, amelynek az urával valamely dolga akadt. Szolgájával együtt ült, én pedig lovammal és szánommal egyedül követtem őket, bár az út csaknem teljesen járhatatlan volt. A kastély egy szikla csúcsán áll, a Balti-tenger egyik öble közepén, elhaladnak mellette azok a hajók, amelyek Söderköping felé tartanak, minden oldalán víz veszi körül, és minden egyes hajónak, amely érkezik vagy megy, vámot kell fizetnie.

Az átkelés igen veszélyes volt mivel nagyon sok víz volt, már a jégen, amely több helyen megrepedt, ugyanis nyolc napja olvadt. Már csak két hét volt hátra húsvétig. Mikor odaértünk, megreggeliztünk a vár uránál, aki egy nemesember volt. A várat Stegeborgnak hívják, itt született a most uralmon lévő János király. Reggeli után a vár ura körülvitt bennünket, megmutatta az istállóban a lovait is, amelyek közül a kereskedő ki is választott egyet magának. Ezek után elköszöntünk és szánjainkban ismét a vízre merészkedtünk, bár a kereskedő szolgája már az újonnan vett lovon követett minket. Pár lépéssel járt előttünk, mikor lova alatt megrepedt a jég, ő leesett, az állat pedig mellső lábával, nagy nehézségek árán fenntartotta magát a jégen. Ettől igen megijedtünk, nem is mertük rögtön kirángatni a szegény párát, mert féltünk, hogy csak még jobban beszakad alattunk a jég. Végül hosszas vergődés után ki tudtuk emelni a lovat. Ez után nagy távolságot hagytunk magunk között és a szolga sem mert ráülni a lóra, csak vezette. Nagyon félttem, míg át nem értünk, mivel az említett távon az út két óra járás hosszú, és a jég jó darabon meg volt már repedve, úgyhogy azt hiszem, nem tettem volna meg még egyszer ezt az utat, még ha vendéglátónk legjobb lovát kaptam volna is ajándékba. Estére ismét Söderköpingbe értünk, s ebben az évben utoljára utaztam szánon. Ez a kisváros Östergötland legjelesebb helye. Közvetlenül a határában magasodik egy szikla, amelynek oldala olyan meredek, akár egy fal. Ramsberg-nek hívják, sem rajta, sem pedig körülötte nem nő semmiféle növény.

21-én és 22-én a városban maradtam, hogy a szánt és a tartozékait elcseréljem egy nyeregre, ám ilyet az egész városban nem tudtam keríteni. Végül a házigazdám megszánt és a szánoméért meg a hozzá tartozókért adott nekem egy csupasz fanyergét, amelyen sem heveder, sem kengyel nem volt, de még ezért is hálásnak kellett lennem.

23-án jött a királyi pénzverő mester egy másik hollandussal, meg korábbi útitársam is, akit Nyköpingben hagytam. Kalmarba szándékoztak menni, ahol őfelsége akkor éppen tartózkodott. Bár így az utam igen meghosszabodott, mégis úgy döntöttem, hogy velük tartok, mivel nekem magamnak nem lett volna utitársam. Elindultam hát Söderköpingből a fent nevezett személyekkel. Estefelé keltünk útra. Lovamnak szokatlan volt a nyereg és a lovas, inkább hátrafelé ment volna, mint előre, s eleinte azt hittem, nem tudom rábírní, hogy haladjon valamelyest.

...30-án késő délután értünk Kalmarba, ahol végre levethettem a csizmámat, ami már nyolc napja nem került le a lábamról. Nem találtam istállót a lovamnak, így astán szegény párának az utcán kellett állnia estig, a csata mind ráfagyott a lábára. Végül a magam és utitársam lova számára sikerült kibérelnem egy konyhát egy kőműves mester házában az aljában, oda végre beállíthattuk az állatokat. Kalmar városa a legjelesebb hely egész Smålandban. Kicsi, de erősített város és könnyen még biztonságosabbá lehetne tenni, mivel sík területen áll és egyik oldalról csak a Balti-tengerrel érintkezik. Királyi vár is van itt, erős sánc övezi, amelyet itt-ott ágyúk szakítanak meg. Bár egyik oldalról ez is a tengerre nyílik, azért a sánc egészen körülöleli.

Húsvét szent ünnepét a városban töltöttem. Április 3-án, húsvét vasárnapján elmentem a várba istentiszteletre, amelyet svéd nyelven tartottak egy nagy teremben. Őfelsége a feleségével és a leányával egy külön szobában hallgatta a prédikációt, őket nem is lehetett látni. A fent nevezett teremmel szemben egy másik nagy szoba nyílt, ahol Zsigmond herceg mondatott magának misét. Este, vacsora után még visszamentem, szép zene szólt, amit a herceg társaságában még hat jezsuita is hallgatott.

4-én egy nemesember, akihez ajánlólevéllel mentem, bevitt a királyi ebédlőbe, ahol láttam Őfelségét, amint asztalhoz ült és evett. A király egy hosszú asztal felső végénél foglalt helyet, balján a felesége, a királyné, jobbján a fia, Zsigmond herceg, mellette a király leánya, aztán Magnus herceg hitvese, aki egyben a király nővére, valamint egy szép fiatalúr, az említett Magnus herceg fia, úgy 12-13 éves lehetett. A királyné mellett ültek hajadon nővérei, szépségesek, mint ő maga, akit őfelsége éppen a szépségeért vett el, hiszen az apja egyszerű nemesember volt. A királynak szép sárga, egészen a mellére csüngő szakálla van, olyan, amilyent még sosem láttam életemben, se kicsi, se magas emberen. Igen jól állt neki...

Kalmarral átellenben fekszik egy kicsi, a Balti-tengertől övezett sziget, amely úgy fél mérföld széles és 18 mérföld hosszú lehet. Ölandnak hívják. Sok kis és néhány nagyobb falu is van a szigeten, ahol sok lovat is tartanak és viszik szerte az országba. Ezek az állatok kicsi testűek, de szívósak és olcsók.

Míg Kalmarban voltam, mindegyre azt latolgattam, hogyan folytassam utamat. Még 40 mérföldet kellett megtennem Koppenhágáig, de ha a víziutat választottam volna, még legalább egy hónapot kellett volna várnom, míg teljesen eltűnik a jég. Korábbi utitársam, akivel Stockholmtól Nyköpingig utaztam, ugyanoda szándékozott eljutni, ahova én.

5-én déltájt elindultunk Kalmarból és még azon a délutánon megtettünk 4 mérföldet egy nagyon rossz úton, ahol magasan állt a víz, mivel ez sík terület és a hólé nem tud lefolyni. Éjszakára a lelkésznel szálltunk meg Söderåkra-ban.

6-án kora reggel továbbindultunk és reggelire már egy Avaskär nevű kisvárosba értünk... Itt húzódik a határ a két királyság, Svédország és Dánia között, a város már Dánia része. A vidéket Blekinge-nek hívják. Kalmartól ideig a táj sima, balról a Balti-tenger kísérte utunkat...

Mielőtt most elbúcsuzom ettől az országtól, szólnom kell egyet s mászt erről a két tájról, Smålandról, amely Svédország királyának koronájához tartozik és Blekinge-ről, amely Dánia része.

Hogy a házakkal kezdjem, azok szokványos négyszögletes formájúak, sarkaikon fagerendával. Egy emeletnél sosem magasabbak, tetejüköt szarufa tartja. A szobák falát nem borítja deszka, hanem a gerendák köze agyaggal vagy tehéntrágyával van tapasztva. A házak tetejét általában gyeptéglával borítják, amely nyaranta birkák és kecskék takarmányát adja. A falon egyetlen kis ablak szokott lenni, fél rőf hosszú és ugyanannyi széles is, üveggel vagy pergamennel vonják be. Ennél több nyílás nincs is a falon. A szobák ajtaja olyan alacsony, hogy az embernek mélyen le kell hajtania a fejét, ha beljebb akar kerülni. A küszöb azonban olyan magas, hogy alig lehet átlépni rajta. Ez az aprójószág miatt van így, amelyről alább még szólok. A szobában áll egy asztal, általában olyan hosszú, amilyen széles a szoba. Télen minden, ami a háztartáshoz tartozik, konyha, kamra, háló, ebbe a szobába kerül. Kályha helyett kemencével fűtenek, amelybe már kora hajnalban begyűjtanak, és a szoba egész nap olyan meleg, hogy a háziasszony, a gyerekek és a cselédség is, ha nincs dolga a házon kívül, csak egy ingben jár-kei, még akkor is, ha odakünn olyan hideg van, hogy a jószág is megfagy az istállóban.

Ami a hálólhelyet illeti, mindenkinek van külön helye. Általában az asztal mellett áll egy ágy, valamelyes ágyneművel, de leginkább szalmával megtöltve. Ebben alszik a paraszt és a felesége. A kemence körül, ahol jó meleg van, fekszenek a gyerekek. Akik közülük még olyan kicsik, hogy bölcsőben tartják őket, azok egy fatörzsből kivájt kis kerekded teknőben alszanak, amelyet egy kötélén felakasztanak az egyik gerendára, úgy, hogy a padlótól egy rőfnyire léérjen, így tudják ringatni.

A szalmával borított padokon alszanak a cselédek, az idegenek meg a padlón hálnak. Ha azonban a háziak különös figyelmükkel akarják kitüntetni a vendéget, akkor az asztalon ágyaznak neki...

Az asztalnál mindig a ház gazdája az első, ő ül az asztalfőn, mellette a felesége, s evés közben erőteljes bőfögéseket eregetnek magukból, néha többet is egymás után, ugyanezt teszik a gyerekeik is. Gondolom, azért van ez, hogy evés közben beszéd helyett ezzel szórakoztassák a vendéget. Ha az utas elegendő enni- s innivalót visz magával, s abból házigazdáját is megvendégeli, akkor szívesen látják. Ezen kívül a parasztok annak is értik a módját, hogyan kell a betérőtől szerencsenediőt, fahéjat, szegfűszeget és más fűszerszármokot kérincselni, ám az igen ritkán fordul elő, hogy ők, akár pénz ellenében is, adnának valamit. Ivóedényük, amit az asztalra állítanak, egy hatalmas öblös, fából való kancsó, melyet két kézzel kell felemelni. Az asszonyok természetttől fogva szépek, kecsesek, fehérbőrűek. Ők maguk is és ruhájuk is tiszta, csinos és "nemes". A szépségükben, veleszületett erényeikben és szokásaikban nem alábbvaló cigányasszonyok egy fertály éven át is hordják ugyanast az inget. Ez a parasztokra vonatkozik, akik errefelé az erdőkben és a ritkásan lakott vidékeken laknak, ámbár lehet, hogy a városokban is vannak szép asszonyok.

Erdőkben egyik táj sem szenved hiányt, és jócskán van itt hegy és szikla is. Télen annyi a hó meg a jég, hogy az ember csak csodálkozik, hogyan boldogul itt a nép, hiszen köröskörül minden kihalt, élettelen.

Hogy utasásomhoz visszatérjek, hajnalban elindultam Håstarydből. Ezen a napon egy igen széles úton haladtunk, s bár a lovam egyszer megbotlott velem, nem esett bajunk. Estére egy jól megépített, ám meg-nem erősített városba, Åhusbe értünk. Ez a város Skånében fekszik, egy sík, jobban megművelt és termékeny tájon, és egy öltözködését és otthonát tekintve egyaránt tiszta nép lakja. Ezen a napon kilenc mérföldet tettünk meg, míg a Balti-tenger egyik öblénél fekvő Åhusbe értünk...

Malmö Skåne fővárosa, kicsi de elég jól erősített város, közvetlenül a tenger partján. Korábban élénk kereskedelem folyt itt, mivel sok heringet fogtak ki a tengerből, de mostanra a kereskedést a norvégiai Marstrand ragadta magához. Kevéske heringet még mostanában is fognak, de a korábbival már össze sem lehet hasonlítani. Isten különös büntetése, hogy eltűnt erre felé ez a hal. Malmöben három napot kellett várakoznom, míg megszűnt az ellenszél, át akartam ugyanis kelni Koppenhágába, ami innen 4 tengeri mérföldre fekszik. Úgy gondoltam, időmet azzal fogom eltölteni, hogy kipróbálom az új lovamat és kilovagolok vele a mezőkre. Mikor felnyergelve kivezettem az istállóból, fel sem tudtam ülni rá, úgy segítettek fel a hátára. Még nem is ültem biztosan a nyeregben, amikor az állat ugrándozni kezdett, hogy nem tudtam visszafogni. Felszaladt egy trágya-dombra, ahol engem levetett a hátáról. A nyakamra estem, fájt is napokig, de szerencsém volt, hogy puhára zuhantam. Végképp lemondtam hát erről a lóról. Ez volt az első és egyben az utolsó eset is, hogy felültem a hátára, mivel teljesen vad és fegyelmezetlen volt, amilyenek általában a dániai lovak szoktak lenni. Ám mindemellett gyönyörű példány volt.

13-án olyan kedvezőre fordult a szél, hogy néhány hajó kifutott a kikötőből. Útitársammal együtt felvittük lovainkat a hajóra, de míg felmentem a vámházba, hogy kifizessem két lovam után a vámot, a bárka elindult. Azt hittem, mindkét pára elveszett, ahogy ezt gondoltam akkor is, mikor az egyik megszökött tőlem. Útitársamban sem bízhattam, mert mindössze 5 tallért hagytam nála, ezenkívül még adóssága is volt. Ebben az ügyben azonban becsületesebbnek bizonyult, mint amilyenek gondoltam lenni. Felszálltam a következő hajóra és harminc útitársammal együtt, akik között férfiak és nők vegyesen voltak, nem egészen három óra alatt Koppenhágába értem. Sokáig keresgéltem, míg megtaláltam társamat és a lovakat. Mihelyst visszakaptam őket, azonnal el is adtam egy kereskedőnek, aki 24 tallért adott értük, vagyis majdnem annyit amennyibe nekem voltak, pedig az egyikkel 120 mérföldet tettem meg.